

דף נה

'אלא מאשת אח ילפינן' — ואין לומר 'אין עונשין מן הדין', כי אין כאן לימוד דבר שאינו כתוב מדבר הכתוב [כגון בתו מאנוסתו], אלא כיון שמצינו שנקרא 'אח' אפילו מן האם, אף 'אחותה' נקראת כן מן האם, והכל בכלל הכתוב שאמר ואשה אל אחתה לא תקח. (עפ"י רמב"ן)

'שכן קרובי עצמו מקרובי עצמו' — פרש"י, אחות אשה מחשיבה קרובי עצמו, שמחמת עצמו נאסרה עליו ולא מחמת אביו. והרש"ש פרש על פי הכתוב עצם מעצמי.

'דודתו דכתב בה רחמנא ערירים יהיו למה לי...' — לפרש"י, 'ערירים' ו'כרת' היינו הך, שזרעו נכרת. ולפי זה מובנת קושית הגמרא בפשיטות, הלא כיון שנאמר עונש כרת בכל העריות, למה כתב 'ערירים' בדודתו. (וכן כתבו בדעת הרמב"ם, שלא הזכיר בשום מקום ערירי אלא כרת, ומשמע שהיינו כרת היינו ערירי. וכ"כ ריא"ז). אבל לפירוש ריב"א אין נכרת הוא וזרעו אלא בעריות שכתוב בהן 'ערירים', ולפי זה צריך לפרש קושית הגמרא כך: כשם שאתה למד כל העריות מנדה להעראה, כך יש ללמוד 'ערירי' מאשת אחיו שכתוב בו נדה הוא ונאמר בו ערירי, ולמה צריך לכתוב בדודתו. (עפ"י תוס' לעיל ב. ד"ה אשת)

'מדגלי רחמנא שכבת זרע גבי שפחה חרופה...' — במהותה של 'שפחה חרופה' נחלקו תנאים (ע' כריתות י-יא), אם היא שפחה כנענית המיוחדת לעבד עברי (רבי ישמעאל), או לעבד כנעני (אחרים), או חציה שפחה וחציה בת חורין המאורסת לעבד עברי (רבי עקיבא). ודין הבא על שפחה חרופה בשוגג או במזיד — בקרבן אשם. ודין השפחה במלקות. [יש מי שכתב לדייק מדברי רש"י, שמיעוט העראה בשפחה חרופה, אינו מתייחס רק כלפי החידוש שנתחדש בפרשה — קרבן האשם, אלא גם חיוב מלקות שלה ממועט בהעראה, בניגוד לשאר חייבי לאוין. עפ"י הר צבי]. על פרש"י כאן בבאור 'שפחה חרופה' ובמה שכתב שאוהרתה מלא יהיה קדש' — ע' בחכמת שלמה למהרש"ל, רש"ש, זכר יצחק עו. ב.

'מדגלי רחמנא שכבת זרע גבי שפחה חרופה, מכלל דחייבי לאוין בהעראה' — זה שמיעטו משכבת זרע העראה, הגם שאפשר בצד רחוק להתעבר מהעראה, אעפ"כ אין זה קרוי עיבור על ידי שכיבה כדרך כל אדם, אלא קליטת הזרע נחשבת כקליטת זרע מאמבטי ללא שכיבה, ולכך אותה שכיבה אינה קרויה בשם 'שכבת זרע'. (עפ"י ערוך לנר לעיל יב; חזון איש סוס"י סב. [וע' משנה למלך אישות טו, ד]. ע' מנחת שלמה (ח"ג צה, ד) שכתב שאין מתקבל על הדעת לומר שבכגון זה לא יהא הולד ממור, ומכאן נסתייע לומר שגם בהזרעה מלאכותית שייך דין ממזרות אעפ"י שאין שכיבת איסור, ע"ש באריכות).

(ע"ב) 'אלא אמר רבא: פרט לשקינא לה דרך אברים. אמר ליה אביי פריצותא אסר רחמנא?!' — אין להקשות מכאן על שיטת הרמב"ם שכל שאר עניני קריבות בעריות מלבד ביאה, אסורים מדאוריתא — כי אין כוונת הגמרא על עצם המעשה אם מותר או אסור, אלא הכוונה כמו שפרש"י 'מי אסר רחמנא' — על בע"ה משום אותם דברים. (מגילת אסתר' סוף ל"ת שנג, דלא כ'זוהר הרקיע' שהוכיח מכאן כהרמב"ן).

ולשון 'פריצותא בעלמא' פרש ב'משך חכמה' (אחרי מות יתה) לדעת הרמב"ם, על פי מה שכתבו הראשונים שמדובר כאן שלא היה חושדה לביאה ממש, ואף לדעת הרמב"ם שכל עניני קריבות אסורים מהתורה, אין זה איסור עצמי אלא משום סייג והרחקה מביאה, הלכך כשאין חשש זנות, מכונה איסור זה כ'פריצותא בעלמא' [הגם שלמעשה הוא איסור תורה].

— ערש"י ותוס'. ומשמע שאין קינוי וסתירה אוסרים אשה על בעלה אלא אם חושדה בזנות, אבל אם אינו חושדה אלא שקינא לה שלא תיסתר עם פלוני משום איסור יחוד או מסיבה אחרת — אינה נאסרת. [ואולם הרמב"ם השמיט כל דין זה שקינא דרך אברים, ולכאורה נראה מדבריו שפירש הגמרא באופן אחר, שקינא לה סתם וזינתה דרך אברים, שאינה שותה ולא נאסרה. ולפי זה אין הוכחה מהגמרא לדין הנ"ל]. (עפ"י תשובת הגר"ו מלאדי, וכן פסק באבני נזר אה"ע רלג; קיט, קכו; בית הלוי ח"ב מב, ד. באבני נזר שם פירש כן בדברי הבית-שמואל (סוף אה"ע). ולולא דבריו היה נראה בפשטות שכוונת הב"ש שאינו מקנא לה מאיש פלוני אלא מזהירה שלא תיסתר עם אנשים דעלמא, שזה ודאי אינו בגדר קינוי כלל).

דף נו

'מכאן ואילך אינו אלא נשיקה ופטור עליה' — משמע אפילו התחיל להכניס הגיד, אינו חייב אלא בהכנסת העטרה. ומכאן הוכיח הבית-שמואל (כ סק"ג) שאין חיוב אלא בהכנסת כל העטרה, [ודלא כמשמעות דברי הט"ז (ה סק"ד) שמיד בתחילת הכנסת העטרה חייב, מפני שבצדה התחתון היא מתקצרת והולכת והרי נכנסה כל העטרה שבאותו צד, ואין פטור לפי זה אלא בנשיקת אבר גרידא ללא הכנסה]. (לכאורה יש מקום לדחות הראיה, שפירוש 'מכאן ואילך', היינו שהכניס האבר בארכו [וכגון שלא היתה פסיקת רגלים, שהאבר בצורה מאונכת], ובאופן זה אין כאן הכנסת עטרה אלא נשיקה. אך יש לומר שבאופן זה אפילו נשיקה לא הוי, וכמו שפסק בשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"ד מא).

ונראה לכאן שאף הט"ז מסכים להלכה כדברי הבית-שמואל, שאינו חייב אלא בהכנסת כל העטרה, [ולא כתב אלא שגם בצד התחתון שלה קרויה עטרה, לאפוקי מדעת הדרישה]. וכן משמע קצת בבית-שמואל שמסיק להשוות דברי הט"ז עם דבריו).

'ואיכא דאמרי, מן האירוסין דברי הכל לא אכלה, דהא לא אכלה בחיי בעל, כי פליגי מן הנשואין, רב אמר אוכלת, דהא הות אכלה מעיקרא...' — נחלקו הדעות בפירוש דברי רב; יש מפרשים שמדין תורה סובר רב שקנה לכל, אלא גזרו חכמים לענין תרומה בלבד, שמא יאמרו נישואין שלא מדעת מאכילים (ערמב"ן ורשב"א). ויש מפרשים שאף מהתורה אמר רב שלא קנה לדברים שאינם מפורשים בפרשה [כדעת שמואל ללשון ראשונה].

(ע' שתי הדעות באה"ע סו"י קסו, ובבית יוסף. ע"ע באבני מלואים (לג סק"ב), וקושייתו אינה אלא לשיטה אחרונה, וכמש"כ בקהלות יעקב סי' יג. ועע"ש בסי' כו).

(ע"ב) 'אלא מאי זכין' אשלא כדרכה דחייבי לאוין' — ומקור הדבר שחייבים בחייבי לאוין על ביאה שלא כדרכה, כתב הרא"ש (וכ"כ מהרש"א בדעת רש"י), משפחה חרופה, מכך שגילה הכתוב שאינו חייב אלא בכדרכה, משמע ששאר חייבי לאוין אף שלא כדרכה [וכדרך שלמדו לעיל לענין העראה]. וזה דוקא בלאוין דעלמא, אבל לאוין דכהונה אי אפשר ללמוד משפחה חרופה אלא גלמדים בגזרה-שוה 'ביאה ביאה' מיבמה, כמו שכתב רש"י. (ע"ע רש"י שובת הלוי ח"ג ז, ה) שביארו מדוע הוצרכנו (לעיל נד.) ללימוד מיוחד שיבמה נקנית בביאה שלא כדרכה, והלא אפשר ללמוד מחייבי לאוין בהך גזרה-שוה דביאה ביאה). והתוס' כתבו שגם שאר חייבי לאוין גלמדים מגזרה-שוה זו. (ולדעתם כנראה אי אפשר ללמוד שני דברים מגילוי הכתוב בשפחה חרופה, גם העראה וגם ביאה שלא כדרכה. עפ"י מהרש"א).

'אשת כהן שנאנסה — בעלה לוקה עליה משום זונה... משום טומאה' — ה'קדן אורה' עמד על דקדוק הלשון 'בעלה לוקה עליה', כאילו בא למעט אדם אחר, והלא כל עיקרו של איסור זה לא נאמר אלא כלפי הבעל?